

Δημιουργική Διδασκαλία της Λογοτεχνίας

Εισηγήσεις και Πρακτικές Εφαρμογές
στη Δημοτική Εκπαίδευση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Μαρίνα Ροδοσθένους-Μπαλάφα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΓΡΗΓΟΡΗ

2017

**Βιωματικό εργαστήριο:
«Διδακτική και Θεωρία της Λογοτεχνίας
στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση:
Αναζητώντας μια ευέλικτη μεθοδολογία»**

Γενικά

Οι τρόποι προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων μέσα στην τάξη χρειάζεται να ενεργοποιούν περισσότερο τις δυνατότητες αισθητοποίησης της αναγνωστικής αντίδρασης των μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, προκειμένου αυτοί να βιώσουν την προσωπική τους σχέση με τη Λογοτεχνία και να κατανοήσουν την ανθρωπολογική της διάσταση, να την αντιληφθούν ως λόγο και ως δημιουργική πράξη. Στο πλαίσιο, λοιπόν, του «Εργαστηρίου» η προσπάθειά μας ήταν να ανταποκριθούμε στις σύγχρονες απαιτήσεις της διδακτικής αξιοποίησης των λογοτεχνικών κειμένων. Αντλώντας τις βασικές θεωρητικές αρχές από τη «Συναλλακτική Θεωρία» της L.M. Rosenblatt, οι οποίες εμπλουτίζουν τη σύγχρονη προβληματική της Διδακτικής της Λογοτεχνίας και τις οποίες εκθέσαμε αναλυτικά, συγκροτήσαμε το μεθοδολογικό εργαλείο μας και εμπλέξαμε τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν ως αναγνώστες στις κειμενικές διαδικασίες με τη βοήθεια επιλεγμένων λογοτεχνικών κειμένων.

Γενικός σκοπός - Επιμέρους στόχοι

Ως γενικό σκοπό του «Εργαστηρίου» θέσαμε τη συνειδητοποίηση της σχέσης μας ως απόμων και, κυρίως, ως δασκάλων με τα λογοτεχνικά κείμενα που προσφέρουμε στους μαθητές ή επεξεργαζόμαστε μαζί τους μέσα στην τάξη.

Οι επιμέρους στόχοι μας ήταν:

- Να ενεργοποιήσουμε την αναγνωστική-δημιουργική διάθεση των συμμετεχόντων κατά την πραγμάτωση του λογοτεχνικού κειμένου.
- Να αναδείξουμε, πρακτικά, τη μοναδικότητα καθεμιάς ατομικής αντίδρασης, καθώς και τις πολλές εναλλακτικές αναγνωστικές προοπτικές των λογοτεχνικών κειμένων, ώστε να πειστούν οι συμμετέχοντες ότι πρέπει να προωθούν ως δάσκαλοι την ταύτιση των ατομικών αναγνωστικών εμπειριών των μαθητών τους με τις λογοτεχνικές εμπειρίες και να τους διασφαλίζουν την αναγνωστική απόλαυση.

Υλικό

Το υλικό του Εργαστηρίου αποτελούσαν έξι λογοτεχνικά κείμενα, από τα οποία τα τέσσερα ήταν ποιήματα και τα δύο διηγήματα. Πιο συγκεκριμένα, θέσαμε στη διάθεση των εκπαιδευτικών: τα ποιήματα «Ο γλάρος» και «Η ρουλέτα» του Ο. Ελύτη (1972, 52, 67), το ποίημα «Η γριά γιαγιά μου» του Φοίβου Σταυρίδη (1978, 13), το ποίημα «Γλυκό του κουταλιού» του Κυριάκου Χαραλαμπίδη (2000), το διήγημα «Δάνειο» του Γιάννη Νικολούδη (2015) και το διήγημα «Το μοιρολόγι της φώκιας» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη (2012, 180-184). Επιπλέον, οι συμμετέχοντες είχαν στη διάθεσή τους τις θεωρητικές αρχές, το θεωρητικό πλαίσιο της όλης προβληματικής μας σε φωτοτυπημένα αντίτυπα.

Δραστηριότητες

Ο αρχικός σχεδιασμός ήταν να χωριστούν οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες σε ομάδες, η καθεμιά από τις οποίες θα μπορούσε να επιλέξει και να προσεγγίσει ένα κείμενο από αυτά που τους δόθηκαν (σε ξεχωριστά φωτοτυπημένα φύλλα). Ωστόσο, από κοινού αποφάσισαν να ασχοληθούν όλοι/όλες με το ποίημα του Ο. Ελύτη «Ο γλάρος». Το ποιητικό αυτό κείμενο τους ζητήθηκε να το διαβάσουν με τη βοήθεια της «Συναλλακτικής Θεωρίας» της L.M. Rosenblatt, σχηματοποιώντας τη νοητά σύμφωνα με τους παρακάτω άξονες:

- Πώς αντιδρώ εγώ στο κείμενο που διαβάζω;
- Πώς διαμορφώνει το κείμενο την αντίδρασή μου;
- Πώς θα αντιδρούσαν/Πώς αντιδρούν (οι) άλλοι αναγνώστες;

Εννοείται πως και πριν από την ανάγνωση αλλά και κατά τη διάρκειά της υπήρξαν διευκρινίσεις και οδηγίες, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, προκειμένου να αναστείλουμε μια εύλογη δυσπιστία ή αμηχανία

που αφορούσε κυρίως το ζητούμενο: «Κοινοποιώ την ανάγνωσή μου και τη μοιράζομαι με τους άλλους συν-αναγνώστες μου».

Συνοπτικά περιγράφοντας το «Εργαστήριο», οι εκπαιδευτικοί-αναγνώστες πρώτα διάβασαν σιωπηλά το ποίημα που λειτούργησε σαν «κίνητρο», ενεργοποιώντας τις αναγνωστικές προσδοκίες τους αλλά και τις πρότερες εμπειρίες τους τόσο με το ίδιο το ποιητικό κείμενο όσο και με άλλα ποιήματα του Ελύτη. Οι περισσότεροι/περισσότερες ομολόγησαν ότι το ήξεραν ή το «είχαν δουλέψει» παλαιότερα μέσα στην τάξη. Κατά τη φάση αυτή, την «έκκληση», οι αναγνώστες-εκπαιδευτικοί διαμόρφωσαν ένα πρώτο «δοκιμαστικό πλαίσιο», σημειώνοντας πάνω στη σελίδα του ποιήματος ότι θα μπορούσε να αποτελεί απάντηση σε ερωτήματα, όπως: Τι νιώθει; Τι σκέφτεσαι; Τι φαντάζεσαι; Τι θυμάσαι; Τι υποθέτεις; Αυτό που κυριάρχησε στις πρόχειρες αυτές σημειώσεις τους ήταν η αναφορά του βιώματος της ελευθερίας και η αίσθηση της ξεγνοιασιάς αλλά και της... θαλασσινής δροσιάς! Όταν τους ζητήθηκε να αναρωτηθούν για τους λόγους που τους οδήγησαν σε τέτοιες αναφορές, δηλαδή «να ελέγξουν» κατά κάποιο τρόπο τις πρώτες αντιδράσεις τους στο ποίημα, όλοι/όλες σχεδόν έκαναν λόγο για τα οδυνηρά βιώματα της διχοτόμησης της Κύπρου και για μια αίσθηση απειλής που συνέδεσαν (προφανώς αντιστικτικά) με τη χαρούμενη αίσθηση του ποιητικού κειμένου, καθώς και με τις δύο τελευταίες στροφές του. Έτσι πέρασαν στη φάση της «αντίδρασης», αναμοχλεύοντας τις βαθύτερες λειτουργίες του «γλάρου» αλλά και τις δικές τους μύχιες διεργασίες που το ποιητικό κείμενο τους προκάλεσε. Αναζητώντας, όμως, όλα εκείνα τα κειμενικά σημεία που στήριζαν την αναγνωστική εμπειρία τους με το ποίημα του Ελύτη, ουσιαστικά το αναδημιούργησαν, αφού προσπάθησαν να ανασυνθέσουν τις ενδείξεις του και να ενσωματώσουν τις σκέψεις τους στη δόμηση του νοήματος. Η όλη διαδικασία, τελικά, έγινε κατανοητή ως «συναλλαγή» αναγνωστών-ποιήματος, μια ισότιμη σχέση, κατά την οποία ο καθένας/η καθεμία «πήρε και έδωσε» αβίαστα αυτό που ήθελε. Υπενθυμίζοντάς τους τον όρο «αισθητική ανάγνωση» της Rosenblatt, όλοι/όλες παραδέχτηκαν ότι το ποίημα «δεν μπορούσε να διαβαστεί διαφορετικά», δηλαδή «μη αισθητικά», αφού χρειαζόταν να έρθει κανείς αντιμέτωπος όχι μόνο με το «φορτίο» του ποιήματος αλλά και με το δικό του «φορτίο» (συναισθημάτων, βιωμάτων, προκαταλήψεων, εμπειριών, κ.ά.). Αυτό το συνειδητοποίησαν ακόμη περισσότερο, όταν μοιράστηκαν τις ατομικές τους αναγνώσεις με τα άλλα μέλη της ομάδας και όλοι/όλες σχεδόν αναστοχάστηκαν. Ίσως, μάλιστα, να αναμόρφωσαν ή να αναθεώρησαν την πρότερη ανάγνωση και εμπειρία τους υπό το φως των αναγνώσεων των άλλων, αλλά δε μας απασχόλησε μια

τέτοια παραδοχή, αφού η στόχευσή μας από την αρχή μέχρι το τέλος της ανάγνωσης αφορούσε την ίδια λογοτεχνική εμπειρία και όχι την ερμηνεία της. Το σίγουρο, πάντως, ήταν πως όλοι/όλες αναχώρησαν περισσότερο... προβληματισμένοι/προβληματισμένες! (Κάποιος μου ομολόγησε ότι μόλις συνειδητοποίησε πόσο «στεγανοί» ήταν οι τρόποι διδασκαλίας που ακολούθουσε).

Πρέπει να σημειωθεί ότι μια τέτοια συνολική διαχείριση, εκτός από το ότι προώθησε τον γενικό σκοπό και τους επιμέρους στόχους του «Εργαστηρίου», αποφεύγοντας την αυστηρή χρήση ορολογίας, σκόπιμα επιχειρήσε να λειτουργήσει σαν «προσομοιωμένη» διδασκαλία σε μαθητές Δημοτικού. Δεν διδάσκουμε Θεωρία Λογοτεχνίας τους μαθητές μας, αλλά προσπαθούμε να ονομάζουμε όσο πιο απλά γίνεται αυτό που κάνουμε και βιώνουμε μέσα από την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου. Την αξιοποιούμε, δηλαδή, όσο πιο διακριτικά γίνεται, για να στηρίξουμε την προσέγγισή μας, να αισθητοποιήσουμε την αντίδρασή μας και να διασώσουμε την ουσία της. Εξάλλου, απώτερος στόχος μας δεν είναι να δημιουργήσουμε θεωρητικούς της Λογοτεχνίας, να προσφέρουμε ένα ακόμη «συμπαγές» διδακτικό μοντέλο ή να υπαγορεύσουμε τη διάθεση των αναγνωστών απέναντι στα κείμενα και να καθορίσουμε τη σχέση τους με αυτά, αλλά να τους ενεργοποιήσουμε αναγνωστικά και να τους υποψιάσουμε θεωρητικά, ώστε να αναστοχαστούν και να αναθεωρήσουν παγιωμένες πρακτικές.

Αξιολόγηση

Κατά την εκτίμησή μας, τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και σε επίπεδο υλοποίησης, το «Εργαστήριο» φαίνεται ότι προώθησε με επιτυχία τη «φιλοσοφία» του. Παρά τις αρχικές τους, αναμενόμενες, επιφυλάξεις, κατά τη διάρκειά του οι συμμετέχοντες έδειχναν ότι «ανακαλύπτουν» έναν καινούργιο, παράλληλο κόσμο μέσα από τους πιθανούς κόσμους της ποιητικής μυθοπλασίας, ενώ με την ολοκλήρωσή του δήλωσαν ότι εγκαταλείπουν την αίθουσα μάλλον προβληματισμένοι και, σίγουρα, πιο υποψιασμένοι.

Βιβλιογραφία

- Ελύτης, Οδυσσέας. *Τα Ρω του Έρωτα*. 3^η έκδ. Αθήνα: Ύψιλον, 1972.
- Νικολούδης, Γιάννης. *Δάνειο*. 2015. Ημερομηνία προσπέλασης: 15/4/2016. <http://frear.gr/?p=11091>.
- Παπαδιαμάντης, Αλέξανδρος. *Τα ρόδινα ακρογάλια και άλλα διηγήματα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι.Δ. Κολλάρου και Σίας Α.Ε., 2012.
- Σταυρίδης, Φοίβος. *Απομυθοποίηση*. Λευκωσία, 1978.
- Χαραλαμπίδης, Κυριάκος. *Δοκίμιν*. Αθήνα: Άγρα, 2000.